Eelis Paukku

OTT, KTM, DI, vieraileva tutkija, Lapin yliopisto

Essi Puhakainen

OTM, FM, tohtorikoulutettava, Lapin yliopisto

KUNNIA JA SUKUPUOLI – SUKUPUOLTEN VÄLISET EROT KUNNIANLOUKKAUSRIKOKSISSA

Edilex 2023/2

Referee-artikkeli
Julkaistu 2.3.2023
www.edilex.fi/artikkelit/29349

SISÄLLYS

1 JOHDANTO 1
2 SUKUPUOLITTUNUT RIKOS 3
3 KUNNIA JA SUKUPUOLI 7
4 KUNNIAN SUOJA RIKOSLAISSA 9
5 KUNNIANLOUKKAUSTUOMIOIDEN TARKASTELU 11
5.1 AINEISTO JA MENETELMÄT 11
5.2 ANALYYSI 13
6 LOPUKSI 19

1 JOHDANTO

Sukupuoli ja rikos ovat olleet sosiologiassa ja kriminologiassa suosittuja tutkimuskohteita jo muutaman vuosikymmenen ajan.[1] Sukupuoli ja sukupuolikäsitykset vaikuttavat myös siihen, miten rikoksia tehdään ja miten niistä rangaistaan.[2] Kunnian käsitteelle ei ole olemassa yksiselitteistä tai hyväksyttyä määritelmää.[3] Se, mitä kunnian ajatellaan sisältävän, on kuitenkinkin perinteisesti eronnut voimakkaasti riippuen siitä, mitä sukupuolta tarkastellaan, ja erot ovat yhä näkyvissä useissa kulttuuripiireissä.[4] Rikostyyppien ja kunnian käsitteen sukupuolittuneisuus antavat olettaa, että rikoslain (39/1889) 24:9 §:n mukaisesta kunnianloukkauksesta annetuissa tuomioissa voisi olla merkittäviä eroja tekijän ja uhrin sukupuolesta riippuen.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, miten miesten ja naisten teot eroavat kunnianloukkauksissa tekijän ja uhrin sukupuolen mukaan. Koska kunnia on perinteisesti ollut voimakkaan sukupuolittunut käsite, on mahdollista, että myös kunnianloukkauksissa on merkittäviä eroja sukupuolten välillä. Tämän lisäksi tutkimuksella tavoitellaan käytännöllistä kontribuutiota rikollisuuden ymmärtämisestä. Tässä tutkimuksessa on yksi tutkimuskysymys: *Miten eri sukupuolet eroavat rikoksentekijöinä ja uhreina kunnianloukkaustuomioissa?*

Koska rikollisuus eroaa sukupuolten välillä voimakkaasti, on tutkimuksessa tarpeen muodostaa yleiskäsitys siitä, millaisia sukupuolten roolit ovat eri rikostyypeissä. Tutkimuksessa hyödynnetään sekä kansallista että kansainvälistä tutkimusta sukupuolten eroista rikollisuudessa. Kansalliselta osalta tarkastellaan erityisesti sitä, miten rikollisuus eroaa sukupuolten välillä. Kansainvälistä tutkimusta hyödynnetään sekä kunnian että rikollisuuden erojen tarkastelun kautta. Kunnian ja rikollisuuden suhdetta ei ole tarkasteltu kovinkaan syvällisesti, ja tutkimus on keskittynyt erityisesti kunniaväkival-

[1] Burgess-Proctor, Amanda. Intersections of Race, Class, Gender, and Crime: Future Directions for Feminist Criminology. Feminist Criminology 1(1), 2006, 27–47.
[2] Maeder, Evelyn M. – McManus, Laura A. – Yamamoto, Susan – McLaughlin, Kendra. A Test of Gender-crime Congruency on Mock Juror Decision-making. Cogent Psychology 5(1), 2018.
[3] Oprisko, Robert L. Honor: A Phenomenology. Routledge 2012, s. 4.
[4] Wikan, Unni. In honor of Fadime: Murder and shame. University of Chicago Press 2008, s. 49-50.

Edita Publishing Oy 2023

taan, jota ei myöskään ole juuri tutkittu Suomessa.[5] Pelkästään kansallisesti todettujen erojen käsittely tutkimuksessa johtaisi puutteelliseen yleiskuvaan sekä kunnian että rikollisuudessa havaittavien erojen osalta, joiden selittäminen edellyttää laajempaa kirjallisuuteen tutustumista.

Tutkimuksen kontribuutio on erityisesti akateeminen. Aikaisempaa tutkimusta kunnianloukkaustuomioista ei ole tehty sukupuolten perusteella edes määrällisesti, puhumattakaan laajamittaisesta laadullisesta analyysistä. Rikosten motiivit on kuitenkin nähty merkittävänä osana koko rikosoikeusjärjestelmän kehittämisessä.[6] Myös kunniakäsitteen tutkiminen on Suomessa jäänyt melko vähäiseksi aikaisemmassa tutkimuksessa. Tämä tutkimus on ensimmäinen kunnianloukkauksia määrällisesti käsittelevä tutkimus, josta saadaan tietoa siitä, miten kunniaa loukataan nyky-yhteiskunnassa ja miten sukupuolierot vaikuttavat siihen. Vaikka sukupuolten välisiä eroja rikollisuudessa ja kunniakäsityksessä on tulkittu merkittävästi maailmalla, ei Suomessa ole näitä yhdistävää aiempaa tutkimusta. Kunnianloukkaus on myös yhteiskunnallisessa keskustelussa hyvin ajankohtainen teema, koska korkeimman oikeuden tuomio KKO 2022:1 siitä, millainen yhteiskunnallinen arvostelu ylittäisi hyväksyttävän rajan, sai poikkeuksellisen laajaa mediahuomiota. Vuoden 2022 alussa annettiin myös hallituksen esitys rikoslain muuttamisesta niin, että rikoslaissa korostettaisiin sellaisten tekojen moitittavuutta, joissa vaikuttimena on sukupuoleen kohdistuva viha.[7] Myös Euroopan komissio on antanut direktiiviehdotuksen naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisesta, jossa huomioidaan naisten erilainen asema rikosten uhreina.[8]

Koska kunnian käsitteelle ei ole olemassa yksiselitteistä tai hyväksyttyä määritelmää,[9] ei sitä voida tässäkään tutkimuksessa käsitellä yhtenäisenä käsitteenä. Viitatun kirjallisuuden kunniakäsitteet eroavat toisistaan sekä teksteissä erikseen todetuilla että toteamattomilla tavoilla. Näitä eroja ei voida tämän tutkimuksen mittakaavassa käsitellä, ja siksi kunniakäsitteestä puhutaan alkuperäislähteen käyttämässä merkityksessä. Kunnian käsite itsessään ei ole merkittävä rikostunnusmerkistön kannalta.

Tässä tutkimuksessa käsitellään ainoastaan henkilötunnuksen perusteella määriteltäviä sukupuolia eli miehiä ja naisia sillä tavalla kuin heitä tarkoitetaan väestötietojärjestelmästä annetussa valtioneuvoston asetuksessa (128/2010). Muunsukupuolisia ei tässä tutkimuksessa käsitellä, koska heitä ei voida useimmissa tapauksissa tunnistaa rikostuomioista. Suomessa väestörekisterijärjestelmä perustuu nykyisellään kahteen sukupuoleen, mutta rikoslaissa huomioidaan tästä huolimatta useampi sukupuoli erilaisten viharikosten yhteydessä.[10] Rajaus on siltä osin haastava, että sukupuoli on moninainen käsite ja pitkälti sosiaalisesti muodostuva konstruktio.[11] Sukupuolen käyttämistä muuttujana onkin kriminologiassa kritisoitu juuri siksi, että sukupuoli on monitasoinen konstruktio.[12] Myös lainsäädännön kehittämisessä on sukupuoleen kohdistuvia rikoksia alettu määritellä yhä enemmän tiettyyn sukupuoleen liittyvien ominaisuuksien perusteella.[13] Tämän vuoksi rikosten uhreihin vaikuttaa enemmän ulkopuolisen, usein pintapuolisen observoinnin tulos, joka ei välttämättä vastaa uhrin omaa kuvaa sukupuolestaan. Toisaalta rikoksentekijöiden väestörekisteriin merkitty sukupuoli ei välttämättä vastaa heidän käsitystään omasta sukupuolestaan. Suuressa otosmäärässä voidaan kuitenkin saada

[5] Hong, Tuuli. Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema" Turun yliopiston julkaisuja 2020, s. 18–20.
[6] HE 7/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta, s. 12.
[7] HE 7/2021 vp.
[8] Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta, COM(2022) 105 lopullinen.
[9] Oprisko 2012, s. 4.
[10] HE 7/2021 vp, s. 14.
[11] Berkowitz, Dana, Namita N. Manohar, ja Justine E. Tinkler. Walk Like a Man, Talk Like a Woman: Teaching the Social Construction of Gender. Teaching Sociology 38, no. 2 (2010): 132-143.
[12] Wang, Ting. Mismatched Liberation Theory: A Comparative Method to Explain Increasing Female Crime Share in the United States. Feminist Criminology 16.5 (2021): 547-582.
[13] COM(2022) 105 lopullinen.

Edita Publishing Oy 2023

riittävän vahvoja tuloksia tietynasteisten yleistysten tekemiseen. Myös feministisessä kriminologiassa on hyväksytty sukupuolen tilastollinen käsittely binäärisenä muuttujana.[14]

Tutkimuksessa teoriatausta ja aiheen aiempi tutkimus kuvataan integroivalla kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella, jolla muodostetaan empiiriselle tutkimukselle pohja.[15] Kirjallisuuskatsaus kohdistuu rikollisuutta ja sukupuolta sekä kunniaa ja sukupuolta käsittelevään aikaisempaan kirjallisuuteen. Kyseessä on erittäin laajasti kansainvälisesti tutkittu ala, jolloin systemaattista kirjallisuuskatsausta ei tämän tutkimuksen laajuudessa ole mahdollista tehdä. Tutkimuksen empiirisenä metodina toimii kunnianloukkaustuomioiden laadullinen ja määrällinen analyysi, jonka metodi kuvataan tarkemmin luvussa viisi.

2 SUKUPUOLITTUNUT RIKOS

Sukupuolet eroavat rikoksen uhreina ja tekijöinä monilla eri tavoilla, ja sukupuoli vaikuttaakin muihin rikollisuuteen vaikuttaviin tekijöihin voimakkaasti.[16] Miessukupuoli on selkeästi rikollisuusriskiä lisäävä tekijä, varsinkin väkivaltarikoksissa.[17] Tätä eroa on selitetty erityisesti sillä, miten eri sukupuolten itsekontrollit eroavat. Kuitenkin, jos itsekontrollia mittaavat muuttujat otetaan huomioon, ei sukupuoli joidenkin tutkimusten mukaan lisää juurikaan todennäköisyyttä syyllistyä rikokseen.[18]

Myös rikosten tekotavat eroavat sukupuolittain samoissa rikoksissa. Esimerkiksi Suomessa miehet käyttävät henkirikokseen ampuma-asetta huomattavasti useammin kuin naiset, kun taas teräaseen käytössä ei ole juurikaan eroja.[19] Myös muualla maailmalla rikosten tekotavat eroavat sukupuolittain, mutta tämä ilmiö on hyvin rikostyyppikohtaista.[20] Sukupuoli vaikuttaa myös rikosten motiiveihin eri kulttuuripiireissä: naisten rikollisuutta on taloudellisten syiden lisäksi useissa nykyisissäkin kulttuuripiireissä selitetty itsenäisemmän aseman saavuttamisella yhteisössään miehiin verrattuna tai suhteessa miehiin.[21] Kulttuuripiirillä tarkoitetaan tässä tiettyä, kulttuuriltaan riittävällä tavalla rajattua väestöryhmää. Kunnia on sidoksissa enemmän kulttuuritaustaan kuin valtioon, jolloin tietyissä valtioissa tehtyjä tutkimuksia kuvataan tietyissä kulttuuripiireissä tehdyiksi tutkimuksiksi. Toisaalta tietyt kulttuuripiirit voivat kattaa useampia valtioita, jolloin laajemmalta alueelta tehtyä tutkimusta voidaan kuvata tällä termillä. Toisaalta useimmiten motiivit ja syyt rikoksen tekemiselle ovat samoja sukupuolten välillä.[22] Suomessa naisten rikollisuus onkin tyypillisesti omaisuusrikollisuutta.[23] Sukupuoli voi myös itsessään olla motiivi rikokseen, osa rikoksista tehdäänkin sukupuoleen kohdistuvasta vaikuttimesta.[24] Mielenkiintoisesti naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on pyritty määrittelemään naiseuden

[14] Wang 2021.
[15] Salminen, Ari, Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja 2018, s. 6-8.
[16] Burgess-Proctor, 2006.
[17] Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2011. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, s. 80.
[18] Tittle, Charles R. – Ward, David A. – Grasmick, Harold G. Gender, Age, and Crime/Deviance: A Challenge to Self-Control Theory. The Journal of Research in Crime and Delinquency 40(4), 2003, 426-453.
[19] Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Rikollisuustilanne 2019: Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2020, s. 21.
[20] Kruttschnitt, Candace, Gender and Crime. Annual Review of Sociology 39(1), 2013, 291-308.
[21] Campbell, Howard. Female Drug Smugglers on the U.S.-Mexico Border: Gender, Crime, and Empowerment. Anthropological Quarterly 81(1), 2008, 233–267.
[22] Kruttschnitt 2013.
[23] Kivivuori, Janne – Aaltonen, Mikko – Danielsson, Petri – Näsi, Matti – Suonpää, Karoliina. Kriminologia: rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Gaudeamus 2018, luku 4.1.
[24] HE 7/2021 vp, s. 11.

Edita Publishing Oy 2023

vuoksi tehtyjen rikosten lisäksi myös sitä kautta, millaiset rikokset vaikuttavat suhteettomasti naisiin.[25]

Rikollisuuteen liittyy toki useita tekijöitä eikä sukupuoli yksinään ole tehokas tapa määrittämään yksilön riskiä syyllistyä rikokseen, mutta rikostilastoissa sukupuolten välillä on kuitenkin nähtävillä erittäin selkeitä eroja.[26] Naisten rikollisuuden pääasiallista motiivia on useissa yhteiskunnissa selitetty erityisesti taloudellisilla syillä, tosin tällaiset tutkimukset ovat käsitelleet usein yhteiskuntia, joissa osa ihmisistä elää sellaisen köyhyysrajan alapuolella, jossa tulotaso vaikuttaa hengissäpysymiseen.[27]

Lisäksi rikollisuus on miesten perinteisesti dominoima elämänalue useissa kulttuuripiireissä.[28] Toisaalta naisten osuus rikoksentekijöistä on kasvanut joissain länsimaissa yhteiskunnan vapautuessa.[29] Suomessa naisten osuus rikoksentekijöistä nousi 1980-luvulta 2000-luvun loppuun useissa omaisuusrikoksissa sekä väkivaltarikoksissa.[30] Sukupuolierot rikoksen tekijöissä ovat Suomessa suurempia maahanmuuttajataustaisilla verrattuna kantaväestöön.[31] Kuitenkin myös Suomessa rikollisuus on yhä miesten hallitsema elämänalue kaikissa rikostyypeissä:

Taulukko 1. Rikokset tekijän sukupuolen mukaan Suomessa[32]

Rikos	Miehiä	Naisia	Prosenttia miehiä	Prosenttia naisia
Kaikki	386 180	110 140	78 %	22 %
Rikoslakirikokset	286 293	72 371	80 %	20 %
Rikoslakirikokset pl. liikennerikokset	179 797	50 051	78 %	22 %
Omaisuus	85 004	30 307	74 %	26 %
Pahoinpitely	22 889	5 784	80 %	20 %
Huumausaine	30 826	5 339	85 %	15 %
Rattijuopumus	17 356	2 823	86 %	14 %
Raiskaus ym.	1 097	15	99 %	1 %
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	1 200	46	96 %	4 %

Sukupuoli vaikuttaa myös rikoksen uhreihin. Pieni enemmistö rikoksen uhreista Suomessa on miehiä.[33] Miehet ovat sitä todennäköisemmin uhreja väkivaltarikoksessa mitä vakavammasta rikoksesta

[25] COM(2022) 105 lopullinen.
[26] Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, s. 80.
[27] Campbell 2008.
[28] Berko, Ant – Erez, Edna – Globokar, Julie L. Gender, crime and terrorism: The Case of Arab/Palestinian Women in Israel. British Journal of Criminology 50(4), 2010, 670-689.
[29] Wang 2021.
[30] Honkatukia, Päivi. Naiset väkivallan tekijöinä ja uhreina. Rikollisuustilanne 2008. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 227–248, 2009, 229-231.
[31] Honkatukia, Päivi – Suurpää, Leena. Nuorten miesten monikulttuurinen elämänkulku ja rikollisuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 232, 2008, s. 14-15.
[32] Yhteenveto kirjoittajien, tilastoaineisto lähteestä Poliisihallitus. Rikoksesta epäiltyjen määrät, valtakunnalliset ja poliisilaitoskohtaiset luvut ikäryhmittäin vuosina 2019-2021. Poliisihallitus 2021.
[33] Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkojulkaisu]. Tilastokeskus 2019 [viitattu: 12.7.2021].

Edita Publishing Oy 2023

on kyse.[34] Miesten kokema väkivalta on useammin tuntemattomien tekemää, kun taas naisten kokema väkivalta on enemmän lähisuhdeväkivaltaa.[35] Suomalaista henkirikollisuutta onkin lainsäädäntöaineistossa kuvattu *"syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten keskinäiseksi väkivallaksi"*.[36] Suomessa naisten asenteen väkivaltaan on todettu olevan erilaista ja negatiivisempaa kuin miehillä,[37] vaikka päinvastaisiakin tutkimustuloksia on tehty eri tutkimusasetelmalla.[38]

Naisten osalta sukupuoli on nähty merkittävänä motivaationa rikoksille. Naisiin nimenomaan sukupuolten vuoksi tehtyjen rikosten on laajasti määriteltynä arvioitu vaikuttavan jopa joka kolmanteen naiseen EU:ssa.[39] Naispuolisiin tutkijoihin ja toimittajiin taas kohdistetaan Suomessa runsaasti sukupuolittunutta yksityisyyteen, rauhaan ja *kunniaan* liittyviä rikoksia.[40] Sukupuoli toimii motiivina monissa rikoksissa ja joitain rikosoikeudellisia järjestelmiä onkin kehitetty viime vuosina huomioimaan tätä näkökulmaa rikokseen.[41] Sukupuolen perusteella naisia kohtaan tehdyt rikokset on nähty erityisen haitallisena yhteiskunnallisesta näkökulmasta, esimerkiksi yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisen kannalta.[42] Sukupuoleen kohdistuvat rikokset välittävät vahvaa viestiä ja niillä on pelotevaikutus rikoksen uhreihin.[43]

Toisaalta usein rikoksen uhriksi joutuminen ei johdu suoranaisesti sukupuolesta vaan seikasta, joka liittyy sukupuoleen tietyssä yhteiskunnassa. Esimerkiksi Suomessa naiset ovat yliedustettuina joidenkin rikosten uhreina, koska ne rikokset kohdistuvat sellaisiin ammatteihin, joissa naisia työskentelee enemmän.[44] Toisaalta naiset ovat ylipäätään yliedustettuna sukupuoleen kohdistuvassa häirinnässä työpaikoilla.[45] Sukupuoli on erityisesti miehiin kohdistuneissa rikoksissa äärimmäisen harvinainen vaikutin.[46] Suomessa on myös nähty ongelmana sukupuolen perusteella tehdyt rikokset, jotka vaikuttavat toisen sukupuolen, käytännössä naisten, mahdollisuuksiin osallistua tiettyjen aiheiden käsittelyyn julkisessa keskustelussa.[47] Eri sukupuolet joutuvat samojen rikosten uhreiksi huomattavasti eri olosuhteissa.[48] Alla olevassa taulukossa on esitetty rikosten uhrit sukupuolen mukaan Suomessa:

[34] Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, s. 88.
[35] Honkatukia, Päivi. Uhrit rikosprosessissa: Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252, 2011, s. 35-36.
[36] HE 141/2012 vp Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoimista koskevaksi lainsäädännöksi, s. 8.
[37] Honkatukia, Päivi. Sopeutuvat tytöt?: sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen julkaisuja 152, 1998, s. 224.
[38] Perho, Sini. The Racist Youth Subculture: The Case of the 'Little Skinheads' of Joensuu. Young 8(3), 2000, s. 17-36, 26.
[39] COM(2022) 105 lopullinen, s. 1. Tässä on tosin huomioitava, että naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi määritellään myös rikoksia, joissa suhteettoman suuri osa rikoksista kohdistuu naisiin. Tällöin määritelmässä ja toteamuksessa on tiettyä kehämäisyyttä: jos sukupuolen perusteluilla tehdyiksi rikoksiksi määritellään rikokset, jotka vaikuttavat suhteettoman paljon naisiin, nousee määrä helposti.
[40] HE 7/2021 vp, s. 11.
[41] Oosterveld, Valerie. The ICC Policy Paper on Sexual and Gender-based Crimes: A Crucial Step for International Criminal Law. William & Mary Journal of Race, Gender, and Social Justice 24(443), 2017, 793–800.
[42] HE 7/2021 vp, s. 12.
[43] Hagerlid, Mika. Swedish Women's Experiences of Misogynistic Hate Crimes: The Impact of Victimization on Fear of Crime. Feminist criminology 16.4, 2021, 504–525.
[44] Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, s. 88.
[45] COM(2022) 105 lopullinen s. 2.
[46] HE 7/2021 vp, s. 16.
[47] HE 7/2021 vp, s. 11.
[48] Kivivuori ym. 2018, luku 4.1.

Edita Publishing Oy 2023

Taulukko 2. Rikosten uhrit sukupuolittain[49]

Rikos	Miehiä	Naisia	Prosenttia miehiä	Prosenttia naisia
Kaikki rikokset	157 422	143 778	52 %	48 %
Rikoslakirikokset	155 032	142 009	52 %	48 %
Rikoslakirikokset ilman liikennerikoksia	143 125	134 267	52 %	48 %
Omaisuusrikokset	92 674	74 491	55 %	45 %
Pahoinpitelyrikokset	20 721	16 642	55 %	45 %
Raiskaus	201	1 478	12 %	88 %
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	1 055	2 716	28 %	72 %

Monissa kulttuuripiireissä naiset pelkäävät rikoksia huomattavasti enemmän kuin miehet.[50] Sukupuolittuneen rikoksen uhrina olleet naiset myös pelkäävät rikoksia enemmän kuin sellaiset henkilöt, joilla ei ole uhrikokemuksia.[51] Toisaalta miehet kokevat ainakin Suomessa useammin joutuvansa rikoksen uhkaamaksi.[52] Rikosten sukupuolittuneisuus vaikuttaa myös rangaistuksiin, sillä eri sukupuolia rangaistaan eri tavalla samantyyppisistä rikoksista.[53] Monissa kulttuuripiireissä ammattimainen rikollisuus on nähty enemmän miesten rikollisuutena, ja naisten osallisuus siihen on ollut lähinnä tukevassa roolissa perheen kautta.[54] Monet rikostyypit ovat myös voimakkaasti naisiin kohdistuvia, erityisesti kunniarikoksissa naiset ovat tyypillisesti miesten tekemien vakavien rikosten uhreja.[55] On myös rikoksia, joiden vaikutukset kohdistuvat suhteettoman paljon naisiin verrattuna miehiin, kuten erilaiset verkkoväkivallan muodot, esimerkiksi intiimin materiaalin jakaminen, verkkoahdistelu ja verkkohäirintä.[56]

Leimaantumisteoria (eng. *labeling theory*) tarkoittaa sitä, että yhteiskunnan asettama leima tiettyihin ihmisryhmiin vaikuttaa heidän käytökseensä, mikä muuttuu joissain tapauksissa eräänlaiseksi itseään toteuttavaksi ennustukseksi, kun leiman saaneet yksilöt alkavat elää leiman mukaisesti.[57] Leimaantumisteoriassa on kaksi keskeistä teesiä: 1) leimaantuneet yksilöt käyttäytyvät tulevaisuudessa todennäköisemmin poikkeavasti, kuten rikollisesti, ja 2) yleensä yhteiskunnassa heikommassa asemassa oleviin yksilöihin asetetaan erilaisia leimoja.[58] Leimaantumisteoriaa on sovellettu erityisesti sukupuolten ja etnisen taustan aiheuttamiin eroihin rikollisuudessa.[59] Toisaalta uudemmissa empiirisissä tut-

[49] Yhteenveto kirjoittajien, tilastoaineisto lähteestä Poliisihallitus. Rikostilastot asianomistajittain, valtakunnalliset ja poliisilaitoskohtaiset luvut ikäryhmittäin vuosina 2019-2021. Poliisihallitus 2021.
[50] Cops, Diederik – Pleysier, Stefaan. Doing gender' in fear of crime: The Impact of Gender Identity on Reported Levels of Fear of Crime in Adolescents and Young Adults. British Journal of Criminology 51(1), 2001, 58–74.
[51] Hagerlid 2021.
[52] Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012, s. 248.
[53] Maeder ym. 2018.
[54] Arnot, Meg – Usborne, Cornelie (toim.). Gender and Crime in Modern Europe. Routledge 1999.
[55] Dustin, Moira – Phillips, Anne. Whose Agenda Is It? Abuses of Women and Abuses of 'Culture' in Britain. Ethnicities 8(3), 2008, 405–424.
[56] COM(2022) 105 lopullinen s. 1.
[57] Murray, Joseph – Farrington, David P. (toim.) Labeling Theory: Empirical Tests. Taylor and Francis 2017, s. 1-2.
[58] Lee, JoAnn S. – Tajima, Emiko A., – Herrenkohl, Todd I., – Hong, Seunghye. Effects of Formal and Informal Deviant Labels in Adolescence on Crime in Adulthood. Social Work Research 41(2) 2017: 97-110.
[59] Murray – Farrington 2017, s. 1-2.

kimuksissa sukupuolen asettamasta leimasta ei ole saatu empiirisesti valideja havaintoja, vaikkakin viitteitä leimojen eri vaikutuksista eri sukupuoliin on havaittu.[60] Vielä viime vuosina sukupuolen vaikutus leimaantumisen vaikutuksiin on nähty merkittävänä tulevaisuuden tutkimuskohteena leimaantumisteorian kehittämiseksi.[61] Aiemmissa tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että leimaantuminen saattaisi vaikuttaa jossain määrin itsekontrolliin sukupuolten välillä.[62]

Sellaisissa valtioissa, joissa sosiaalinen kontrolli ihmisten elämään on ollut korkea, naisten rikollisuus on perinteisesti ollut disruptiivista ja verbaalista eli yhteiskunnan moraalinormeja haastavaa, kun taas samoissa olosuhteissa miehet ovat syyllistyneet tyypillisesti vakavampiin rikoksiin.[63] Sosiaalisen kontrollin vähentyessä rikosoikeudenkäytöllä pyritään taas enemmänkin suojaamaan yksilöitä kulttuurin ja kunnian vaikutuksilta.

Toisaalta rikosoikeutta on myös käytetty sukupuolinormien vahvistamiseen. Naisten pysymistä yhteiskunnan asettamissa sukupuolisen käyttäytymisen normeissa on vahvistettu rikosoikeuden keinoin useissa yhteiskuntajärjestyksissä.[64] Rikosoikeutta on myös käytetty suojaamaan naisia muiden kulttuurien asettamilta normeilta kieltämällä erilaisia muiden kulttuurien sukupuolinormeihin liittyviä käytäntöjä tai ankaroittamalla kunnian vuoksi tehdyistä rikoksista annettavia rangaistuksia.[65] Myös miesten naisiin liittyvää käyttäytymistä on kontrolloitu eri tavoin.[66] Toisaalta naisia on rangaistu vähemmän ja naisten rikollisuutta on vähätelty sellaisilla elämänalueilla, joita on pidetty perinteisesti miehille kuuluvina.[67]

3 KUNNIA JA SUKUPUOLI

Kunniaa on vaikea määritellä, eikä sille olekaan yleisesti hyväksyttyä määritelmää.[68] Kunnia on kuitenkin jokaisessa yhteiskunnassa tunnettu ja merkittävä seikka.[69] Kunnia jaetaan yleensä ulkoiseen ja sisäiseen kunniaan, joista sisäinen liittyy ihmisen minäkuvaan ja ulkoinen muiden ihmisten osoittamaan arvonantoon.[70] Kunnia on vahvasti kulttuuriin ja aikaan sidottu käsite, jonka sisältö on aina määriteltävä kontekstisidonnaisesti.[71]

Kunnia on historiallisesti ollut sukupuolisidonnainen asia niin, että miesten ja naisten kunniat ja tavat saavuttaa sitä ovat eronneet toisistaan.[72] Kunniaa ei pidetäkään monissa kulttuureissa vain yksilön

[60] Lee ym. 2017.
[61] Murray – Farrington 2017, s. 6.
[62] Heimer, Karen. Gender, Interaction, and Delinquency: Testing a Theory of Differential Social Control. Social Psychology Quarterly 59(1) 1996: 39-61.
[63] Knafla, Louis A. Crime, Gender, and Sexuality in Criminal Prosecutions. Greenwood Publishing Group 2002, s. 19-20.
[64] Knafla 2002, s. 21-22.
[65] Roggeband, Conny – Lettinga, Doutje. In Defence of Gender Equality? Comparing the Political Debates About Headscarves and Honour-related Crimes in France and the Netherlands. Social Politics 23(2) 2016, 239-262.
[66] Arnot – Usborne 1999, s. 264-266.
[67] Osborne, Harvey. 'Unwomanly Practices': Poaching Crime, Gender and the Female Offender in Nineteenth-Century Britain. Rural History 27(2) 2016, 149–168.
[68] Oprisko 2012, s. 3.
[69] Best, Geoffrey. Honour Among Men and Nations: Transformations of an Idea. University of Toronto Press 2016, s. 9.
[70] Van Osch, Yvette – Bender, Michael – He, Jia – Adams, Byron G. – Kunuroglu, Filiz – Tillman, Rickhard N. – Benítez, Isabel – Sekaja, Lusanda – Mamathuba, Neo. Assessing the Importance of Internal and External Self-Esteem and Their Relationship to Honor Concerns in Six Countries. Cross-cultural Research 54(5) 2020, 462–485.
[71] Sanders, Nicole. Gender and Honor in Mexican History: Liberalism and Revolution in Nineteenth- and Twentieth-Century Mexico. Mexican Studies/Estudios Mexicanos 27(1), 2011, 207-223.
[72] Root, Leslie – Johnson-Hanks, Jennifer. Gender, Honor, and Aggregate Fertility. The American Journal of Economics and Sociology 75(4) 2016, 904–928.

asiana, vaan se jaetaan pienemmän yhteisön, kuten suvun tai perheen, kesken.[73] Miesten kunnia on monissa historian vaiheissa ollut riippuvainen nimenomaan naisten puolustamisesta, joko ulkoisilta uhilta tai kulttuurinormien vastaiselta käyttäytymiseltä.[74] Naisten kunnia taas on ollut vahvemmin sidoksissa sosiaalisten normien mukaiseen käyttäytymiseen, mikä on tarkoittanut usein sitä, että naiset ovat joutuneet omalla käytöksellään pitämään yllä yhteisön kunniaa.[75] Tällaista kunnia-ajattelua on kuvattu osana yhteisöjen *patriarkaalista luonnetta*, jossa sukupuolilla on selvät roolit ja paikat yhteisössä, ja molempien odotetaan käyttäytyvän sukupuolirooliensa mukaisesti.[76]

Kunnia on ollut historiallisesti vahvasti sukupuolittunut myös rikoksen vaikuttimissa: miehet ovat syyllistyneet erilaisiin rikoksiin puolustaakseen kunniaansa.[77] Perinteisesti kunnia on ymmärretty miesten osalta sellaisena asiana, joka voidaan saavuttaa, ja naisten osalta sellaisena, joka voidaan menettää, ”häpeänä”.[78] Miesten ja naisten kunnia onkin monissa kulttuureissa ymmärretty historiallisesti eri asiana, jolle on ollut omat sanansa.[79] Naisten kunnia on liittynyt seksuaaliseen puhtauteen, kun taas miesten kunnia on liittynyt yhteisön arvostamien asioiden saavuttamiseen.[80] Miehet ovat perinteisesti voineet menettää kunniansa naisten kautta, mutta myös saada sen takaisin kohdistamalla väkivaltarikoksia toisiin miehiin tai naisiin.[81] Joissain tapauksissa sosiaaliset normit ovat johtaneet tilanteeseen, jossa miehet ovat tehneet rikoksia puolustaakseen naisten vuoksi menetettyä kunniaansa, mutta naiset ovat menettäneet kunniansa pysyvästi.[82]

Kunnia on ollut perinteinen motiivi miesten väkivaltarikoksissa. Kunnian puolustamiseksi on historiallisesti kohdistettu väkivaltaa toisiin miehiin, mikä on uhannut valtion asemaa monella tavalla, mikä taas on johtanut erilaisiin kriminalisointeihin kunnian puolustamisen välttämiseksi. Nykyisellään Suomessa ja useissa muissa maissa kunniaväkivalta on pääasiassa miesten naisiin kohdistamaa lähisuhdeväkivaltaa.[83] Naisten osalta oman kunnian puolustamista on Euroopassa historiallisesti pidetty paheksuttavana ja sitä on pyritty estämään yhteiskunnallisin normein.[84] Naisten tekemistä kunnianloukkauksista on annettu historiassa ankaria rangaistuksia, joita nykyään kuvataan kidutuksena.[85] Naiset ovat voineet saavuttaa kunniansa takaisin lähinnä toiminnallaan suhteessa miehiin, kuten menemällä naimisiin sen miehen kanssa, jonka kanssa seksuaaliseen puhtauteen liittyvä kunnia oli menetetty.[86]

Kunnian merkitys rikoslainkäytössä on laskenut nykyaikana, kun on siirrytty pienemmistä yhteisöistä suurempiin yhteisöihin.[87] Nykyäänkin kunnia on hyvin kulttuurisidonnainen käsite, joka muodostaa kulttuurin, kunnian ja sukupuolen välisiä kompleksisia yhteyksiä, jotka näkyvät nykyään läntisessä

[73] Standish, Katerina. Understanding Cultural Violence and Gender: Honour Killings; Dowry Murder; the Zina Ordinance and Blood-feuds. Journal of Gender Studies 23(2) 2014, 111–124.
[74] Dursteler, Eric. Convenient to the Piety of Our Signoria and to the Honor of the Lord God: Gender and Institutional Honor on the Early Modern Dalmatian Frontier. Journal of Early Modern History 15(4), 2011, 367-384.
[75] Osanloo, Arzoo. When Blood Has Spilled: Gender, Honor, and Compensation in Iranian Criminal Sanctioning. Political and Legal Anthropology Review 35(2), 2012, 308-326.
[76] Hong 2020, s. 21.
[77] Arnot – Usborne 1999, s. 24-26.
[78] Reddy, Rupa. Gender, Culture and the Law: Approaches to 'Honour Crimes' in the UK. Feminist Legal Studies 16(3) 2008, 305-321.
[79] Wikan 2008, s. 49-50.
[80] Van Eck, Clementine. Purified by Blood: Honour Killings Amongst Turks in the Netherlands. Amsterdam University Press 2003, s. 17-21.
[81] Cullen, Niamh. The Case of Franca Viola: Debating Gender, Nation and Modernity in 1960s Italy. Contemporary European History 25(1) 2016, 97–115.
[82] Arnot – Usborne 1999, s. 184.
[83] Hong 2020, s. 15.
[84] Arnot – Usborne 1999, s. 174-176.
[85] Knafla 2002, s. 23–24.
[86] Cullen 2016.
[87] HE 184/1999 vp yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi, s. 10.

Euroopassa erityisesti maahanmuuttajien tekemiin ”kunniamurhiin” liittyvässä keskustelussa.[88] Kunniamurhien rooli on niin merkittävä, että Istanbulin sopimuksessa osapuolet sitoutuvat erikseen siihen, että kunnian perusteella naisiin kohdistuva väkivalta on samalla tavalla tai vakavammin kriminalisoitua kuin muu väkivalta.[89] Kunniaan liittyvän väkivallan on jopa sanottu kulttuuristuneen sekä liittyvän julkisessa keskustelussa yhä vahvemmin tiettyihin uskonlahkoihin ja maantieteellisiin alueisiin.[90] Toisaalta kunnian rooli rikollisyhteisöjen sisällä on yhä merkittävä, sillä menestys rikollisryhmissä edellyttää hyvää mainetta yhteisön sisällä sekä yhteisön sisäisen käyttäytymisnormiston noudattamista.[91] Kunnian rooli rikosoikeudenkäytössä on myös muodostanut usein erilaisia jännitteitä yhteiskunnan sisällä, koska kulttuurisia normeja on haastettu yhteiskunnan kehittyessä johonkin suuntaan.[92] Kunnia on toiminut erityisesti miesten tekemien rikosten mahdollistajana: ryhmän jäsenten välisten käyttäytymisnormien vahvistaminen tuottaa jäsenilleen aineettomia hyötyjä, rikollisryhmien tapauksessa mahdollistaen vakavastiotettavan väkivallan uhan ja turvaverkon.[93] Samalla näitä rooleja noudattava henkilö etenee ryhmän sisällä saaden yhä suuremman määrän ryhmän tarjoamista eduista käyttöönsä.[94]

Kunnia toimii edelleen oikeutuksena useille kulttuurisille normeille, joilla oikeutetaan myös väkivaltaa sosiaalisia normeja rikkoneita yksilöitä kohtaan.[95] Suljetuissa yhteisöissä on ylipäätään yhä taipumusta käsitellä moraalin noudattamiseen liittyviä kysymyksiä yhteisön sisäisesti.[96] Osa näistä kulttuurinormeista on yhä käytössä osana rikosoikeudenkäyttöä, jolloin kunniaan liittyvää väkivaltaa, jopa henkirikoksia, pidetään eräänlaisena yksityisasiana, josta ei välttämättä edes rangaista.[97]

Kunnia on nykyäänkin vahva motivaattori rikoksille. Kulttuurinormien vastaisella käyttäytymisellä on oikeutettu hyvin vakavia rikoksia kunnian palauttamiseksi, ääriesimerkkinä monissa kulttuureissa tyypilliset ”kunniamurhat”.[98] On tosin epäselvää, tulisiko tyypillisiä miesten naisiin kohdistamia kunniarikoksia käsitellä varsinaisina kunniarikoksina siinä merkityksessä, että kunnia on kulttuurisidonnainen asia, vai ainoastaan tavallisena kotiväkivaltana.[99]

4 KUNNIAN SUOJA RIKOSLAISSA

Kunniaa on suojattu pitkään rikosoikeudellisin keinoin. Jo keskiajalla ja antiikin aikana toista solvannutta voitiin rangaista teostaan, ja kunnianloukkaussääntelyllä suojattiin erityisesti yksilön mainetta yhteisössään.[100] Suomessa ensimmäisiä kirjoitettuja mainintoja oli vuoden 1772 hallitusmuotoon

[88] Dustin – Phillips 2008.
[89] Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta (53/2015).
[90] Hong 2020, s. 15.
[91] Perälä, Jussi. "Miksi lehmät pitää tappaa?": Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011, s. 32, 36, 70, 104 ja 152.
[92] Cullen 2016.
[93] Arnot – Usborne 1999, s. 263–264.
[94] Perälä 2011, s. 152.
[95] Reddy 2008.
[96] Hong 2020, s. 15-16.
[97] Standish 2014.
[98] Merry, Sally Engle. Gender Violence: A Cultural Perspective. John Wiley & Sons Ltd 3/2009, s. 136.
[99] Reddy 2008.
[100] Browne-Barbour, Vanessa S. Losing Their License to Libel: Revisiting § 230 Immunity. Berkeley Technology Law Journal 30(2), 2015, 1505-1560.

Edita Publishing Oy 2023

kirjatut säännökset kunnian loukkaamisesta ja sen seurauksista.[101] Myös *common law* -maissa on satojen vuosien perinteet kunnian suojaamisesta rikosoikeudellisin keinoin.[102]

Kunnianloukkausten määrä oli useissa maissa suurimmillaan 1900-luvun puolessavälissä joukkoviestinnän roolin kasvun vuoksi.[103] Kunnian merkitys ihmisille on kuitenkin vähentynyt Suomessa ajan kuluessa kaupungistumisen ja ihmisten elinpiirin muuttumisen vuoksi, jolloin kunnianloukkaussääntelyä joudutaan soveltamaan yhä harvemmin.[104] Tämä kehityskulku ei kuitenkaan ole universaalia, vaan joissain muissa kulttuuripiireissä kunnianloukkaussääntelyn merkitys on kasvanut internetin ja joukkotiedotusvälineiden sekä julkisuuden rahallisen arvon kasvun vuoksi, ja esimerkiksi Yhdysvalloissa kunnianloukkaustapausten määrä on kasvanut vuosikymmeniä samalla kun keskimääräiset korvaussummat ovat kasvaneet.[105] Myös EU:ssa on tunnistettu, että internet on mahdollistanut aivan uudenlaisen naisiin kohdistuvan verkkoväkivallan, joka sisältää myös kunniaan liittyvää rikollisuutta.[106]

Suomessa kunnianloukkaussääntely on rikoslain 24:9 §:ssä. Alkuperäisessä vuoden 1889 rikoslaissa oli jopa yhdeksän erilaista kunnianloukkaussäännöstä, mutta rikoslain kokonaisuudistuksessa 1990-luvun lopussa kunnianloukkaussääntely tiivistettiin yhteen pykälään.[107] Nykyinen rangaistavan teon määritelmä kuuluu seuraavasti:

> *”Joka*
>
> *1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka*
>
> *2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista,*
>
> *on tuomittava kunnianloukkauksesta sakkoon.”*

Kyseessä on niin sanottu *tekorikos* eli rangaistavaan tekoon syyllistytään siinä kohtaa, kun teko *on omiaan* aiheuttamaan tietyn seurauksen.[108] Rikoslaki on lähtökohtaisesti sukupuolineutraali laki, jolloin naisiin ja miehiin kohdistuvia rikoksia arvioidaan samalla tavalla.[109] Kyseistä tekoa ei voidakaan arvioida *seuraamusrikoksena* eli millainen vaikutus teolla on tosiasiassa, koska ihmisille aiheutuu kärsimystä erilaisista seikoista, joita lausuja ei välttämättä voi ennakoida.[110] Käytännössä tekotapoja on kaksi, nimittäin valheellisen tiedon esittäminen tai muu halventaminen. Vihjaus on käytännössä harvinaisempi tekotapa, vaikkakin tätäkin on käsitelty oikeuskäytännössä joukkoviestinnän yhteydessä, kun on arvioitu, onko uutisointi antanut virheellisen kuvan jostain asiasta vai ei.[111]

Jotta valheellisesta tiedosta voitaisiin rangaista rikoksena, on tiedon totuusarvon oltava väärä ja tekijän ei ole tullut perustellusti voida uskoa tiedon pitävän paikkaansa, eli tekijä ei ole tarkastanut tiedon todenperäisyyttä (KKO 2006:10). Kuitenkin, jos tekijä on uskonut tiedon pitävän paikkansa, tai tieto on pitänyt paikkansa, voi hän silti syyllistyä toisen tekotavan mukaiseen rikokseen eli muuhun hal-

---

[101] Viljanen, Veli-Pekka, luku III.6 Yksityiselämän suoja, teoksessa Veli-Pekka Viljanen – Kaarlo Tuori – Martin Scheinin – Tuomas Ojanen – Heikki Karapuu – Pekka Hallberg (toim.), Perusoikeudet. Sanoma Pro 2005.
[102] Weaver, Russel L. Defamation laws compared. Defamation: a half-century of changes (more or less), teoksessa András Koltay – Paul Wragg (toim.), Comparative Privacy and Defamation. Edward Elgar Publishing 2020, s. 243.
[103] Barbas, Samantha, Laws of Image: Privacy and Publicity in America. Journal of American History, 103(5), 2015, 499-500.
[104] HE 184/1999 vp, s. 10.
[105] Barbas 2009, s. 200-206.
[106] COM(2022) 105 lopullinen, s. 1-2.
[107] HE 184/1999 vp, s. 8-15.
[108] Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti. Rikosoikeuden yleinen osa: vastuuoppi. Talentum 2008, s. 178-180.
[109] HE 7/2021 vp, s. 12.
[110] HE 19/2013 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta, s. 40.
[111] Nuutila, Ari-Matti – Majanen, Martti. RL 24: Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisrikokset, luku II.13, teoksessa, Ilkka Rautio – Timo Ojala – Ari-Matti Nuutila – Kimmo Nuotio – Sakari Melander – Martti Majanen – Tapio Lappi-Seppälä – Pekka Koskinen – Kaarlo Hakamies – Dan Helenius, (toim.), Rikosoikeus. Sanoma Pro 2004.

ventamiseen, jos hän esittää asian halventavasti.[112] Muu halventaminen on eräänlainen yleissäännös muulle loukkaavalle käyttäytymiselle.[113] Tämä kattaa erilaisia haukkumasanoja ja eleitä, jotka halventavat toista.[114] Ennen rikoslain muutosta vuonna 2014 muu halventaminen kattoi myös koskettelemalla tehtyä seksuaalista häirintää, jolle ei ollut omaa rangaistussäännöstään ennen kuin teko eteni vakavamman seksuaalirikoksen asteelle tai yritykseksi.[115]

Valheellinen tieto tai vihjaus toteutuu oikeuskäytännön perusteella usein väitteinä siitä, että tiedon tai vihjauksen kohde on syyllistynyt rikokseen.[116] Myös totuudenmukaiset ilmaisut rikokseen syyllistymisestä voivat tulla rangaistavaksi kunnianloukkauksena, jos ne esitetään halventavasti.[117] Jos ilmaisu on tosi, voi se täyttää myös RL 24:8 §:n mukaisen yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tunnusmerkistön.[118] Halventavuutta arvioidaan sillä, millainen vaikutus teolla tyypillisesti on yleisöön eli onko käytetty ilmaisu sellainen, joka voisi aiheuttaa yleisössä ilmaisun kohteeseen kohdistuvaa halveksuntaa.[119]

5 KUNNIANLOUKKAUSTUOMIOIDEN TARKASTELU

5.1 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimusaineisto kattaa kaikki kunnianloukkauksesta ja yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sekä molempien törkeistä tekomuodoista annetut kaikkien oikeusasteiden tuomiot vuosilta 2015–2020. Tuomiot valittiin analyysin kohteeksi, koska ne ovat paras julkisista lähteistä saatavilla oleva aineisto esiin tulleesta rikollisuudesta. Tuomiot eivät kuvaa piilorikollisuutta, mikä rajoittaa melko merkittävästi tulosten yleistettävyyttä kaikkeen rikollisuuteen. Toisaalta tuomiot kuvaavat niitä rikoksia, mitkä syystä tai toisesta tulevat ilmi. Koska tarkoituksena on tehdä suuriin aineistomääriin liittyvää koko maan kattavaa analyysia, ei eri oikeusasteita vertailtu. Tämä vertailu olisi laajuudeltaan sellainen, että se ansaitsisi oman tutkimusartikkelinsa.

Oikeusrekisterikeskukseen on tilastoitu yhteensä 1 426 kappaletta yllä mainittuja tuomioita tältä aikaväliltä. Helsingin käräjäoikeudesta tutkimusta varten saatiin ainoastaan puolet pyydetystä aineistosta. Helsingistä saadut tuomiot olivat uudempi puolisko pyydetyistä, joten oikeuskäytännön muutos voisi teoriassa vääristää vähäisissä määrin aineiston tuloksia. Tällaista merkittävää muutosta ei kuitenkaan voida havaita muissa tuomioistuimissa. Tämän lisäksi yksittäiset tuomiot olivat salattuja, jolloin ne jouduttiin poistamaan tutkimuksesta. Salattujen tuomioiden määrä oli enintään 20 kappaletta, joten ne eivät vaikuttaneet kokonaiskuvaan. Niiden osalta tutkimuslupaa olisi tuskin ollut saatavissa, koska määrällisessä tutkimuksessa painavia syitä tällaisten tuomioiden luovuttamiselle ei ole. Aineistosta poistettiin tapaukset, joissa rikosta ei luettu syyksi. Aineistosta poistettiin myös sellaiset tuomiot, joissa asian käsittely jätettiin sillensä vanhentumisen tai vastaajan katoamisen tai kuoleman johdosta. Lopullinen analyysiin päätynyt aineisto kattaa 929 tuomiota. Aineisto jakautui seuraavasti rikoksittain:

[112] HE 184/1999 vp, s. 34.
[113] Frände, Dan – Wahlberg, Markus. Kunnianloukkaus, s. 443–460 teoksessa Dan Frände – Jussi Matikkala – Jussi Tapani – Matti Tolvanen – Pekka Viljanen – Markus Wahlberg (toim.), Keskeiset rikokset. Edita Publishing Oy 2018.
[114] HE 184/1999 vp, s. 34.
[115] HE 216/2013 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta, s. 16.
[116] Frände – Wahlberg 2018, s. 444.
[117] Nuutila – Majanen 2004.
[118] HE 184/1999 vp, s. 5.
[119] Frände – Wahlberg 2018, s. 453-455.

Edita Publishing Oy 2023

Taulukko 3. Käsitelty aineisto

Nimike	Kappaletta
Kunnianloukkaus	731
Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen	80
Törkeä kunnianloukkaus	66
Törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen	8
Useita nimikkeitä	44
Yhteensä	929

Aineistoa voidaan pitää edustavana otoksena tuomioista. Toki rikostuomiot eivät ole edustava otos kaikista teoista, jotka voisivat täyttää rikostunnusmerkistön, koska näin lievissä ja usein sanallisesti tehdyissä rikoksissa läheskään kaikista teoista ei tehdä rikosilmoitusta, eivätkä tapaukset etene tuomioistuimiin näytön puutteen vuoksi. Rikostuomioita voidaan kuitenkin pitää jonkinlaisena otoksena tietynlaisesta ja tietyn vakavuuskynnyksen ylittävästä rikollisuudesta, vaikkakin siinä voivat korostua esimerkiksi internetissä tai julkisilla paikoilla tehdyt teot, jotka on helpompi näyttää toteen oikeudessa.

Tuomioiden laadullinen analyysi tehtiin lukemalla tuomiot läpi ja keräämällä niistä tietoa muuttujista. Arvio tehtiin lukemalla tuomiot kokonaan ja kirjaamalla ylös ilmi tekotapaan ja motiiviin liittyviä seikkoja. Aiemman tutkimuksen perusteella rikosten tekotavat ja motiivit eroavat sukupuolten välillä, joten näitä on aiheellista tarkastella. Myös tekopaikkoja on merkityksellistä tarkastella, koska naisten ja miesten rikollisuuden ero näkyy esimerkiksi internetissä ja töissä. Rangaistuksista ja vahingonkorvauksista voidaan päätellä sitä, miten moitittavina eri tekoja on pidetty. Nämä seikat esitettiin binäärisinä muuttujina laajan aineiston läpikäymiseksi. Muuttujat valittiin lukemalla 5 % tuomioista, joiden perusteella kerättiin tyypillisemmät muuttujat sekä tyypillisimmät luokittelut näille. Tämän jälkeen kaikki tuomiot luettiin, ja niistä kerättiin muuttujat alla esitettyyn luokitteluun, joita tarkasteltiin määrällisesti. Tulokset esitellään luvussa 5.2. Muuttujat ovat alla, muuttujille annetut arvot esitellään tulosten läpikäynnin kohdalla. Kerättyjä muuttujia oli yhteensä 18. Muuttujat jaettiin kolmeen ryhmään: taustamuuttujiin, tapauskohtaisiin laadullisiin muuttujiin sekä tuomioon liittyviin muuttujiin.

Taulukko 4. Aineistosta kerätyt muuttujat

1) Taustamuuttujat	2) Tapauskohtaiset muuttujat	3) Tuomioon liittyvät muuttujat
1) Juttunumero	7) Tekopaikka	13) Päiväsakkojen lukumäärä
2) Tuomioistuin	8) Loukkauksen motiivi	14) Vankeus kuukausina
3) Ratkaisunantovuosi	9) Loukkauksen tapa	15) Vaadittu kärsimyskorvaus
4) Rikosnimike	10) Loukkauksen tapa yksilöidymmin	16) Tuomittu kärsimyskorvaus
5) Lopputulos	11) Tekijän sukupuoli	17) Arvioitiinko tuomiossa mielipahaa tai kärsimystä
6) Sukupuoli	12) Uhrin sukupuoli	18) Arvioitiinko tuomiossa halveksuntaa tai vahinkoa

5.2 ANALYYSI

Rikoksentekijöiden ikää ja sukupuolijakaumaa voidaan tarkastella Tilastokeskuksen rikostilastoista, vaikkakin ne ovat jaoteltuna hieman laajemmin niin, että rikoslain 24-luvun mukaiset yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamiset ovat laskettuna yhteen. Alla olevassa taulukossa on eritelty kunnianloukkauksista *epäillyt* sukupuolen mukaan, koska epäillyistä saatavat tiedot saatavilla pidemmältä aikaväliltä, kuin tuomituista saatavilla olevat tiedot. Yleiskuvan saamiseksi pidemmän aikasarjan esittäminen on hyödyllisempää.

Kaavio 1. Yksityisyyteen, vapauteen ja kunniaan kohdistuneet rikoksista epäillyt sukupuolen mukaan[120]

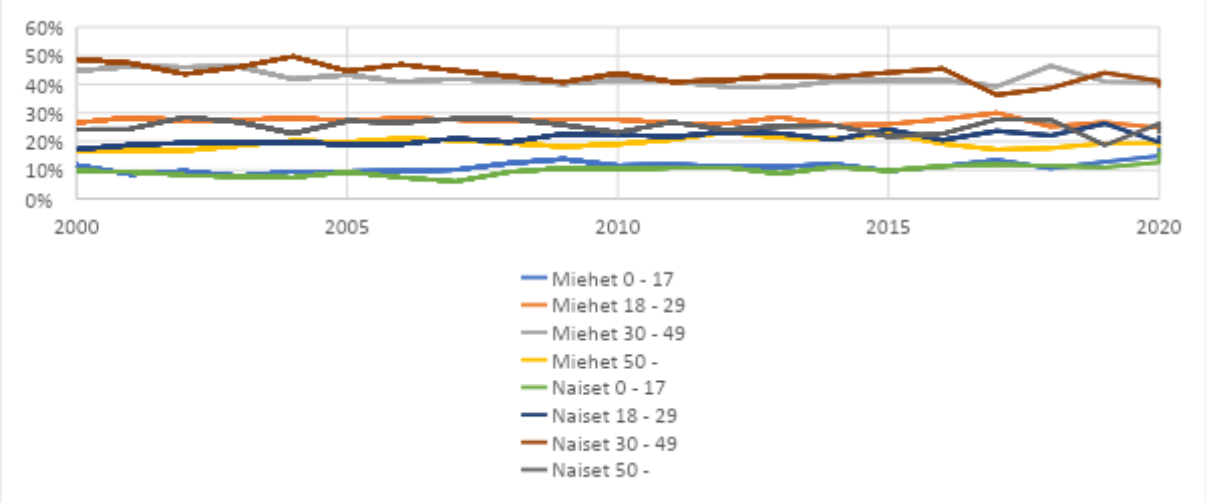

Ehkä huomattavin havainto taulukosta on, että naisissa yli 50-vuotiaiden tekijöiden osa on selkeästi enemmän edustettuna miehiin verrattuna, kun taas 18–29-vuotiaiden tekijöiden osuus on naisissa selkeästi alempi. Yleisimmässä tekijäluokassa eli 30–49-vuotiaiden kohdalla osuudet vastaavat tosiaan melko tasaisesti. Yhtenä havaintona voidaan nostaa esiin myös nuorten rikollisuuden kasvu otannan loppupäässä.

Omasta aineistostamme ensimmäinen merkittävä havainto oli sukupuolten osuudet eri rikostyypeissä. Kuten taulukosta 1 voidaan havaita, naisten osuus rikostyypeittäin on Suomessa keskimäärin hieman yli 20 %. Kunnianloukkausrikoksissa tekijänä on kuitenkin lähes 40 %:ssa nainen. Tämä edustaa historiallista tilannetta, jossa naiset ovat perinteisesti olleet yliedustettuina erilaisissa rikoksissa, joilla kontrolloidaan sosiaalisten normien vastaista käyttäytymistä.

Taulukko 5. Tekijöiden sukupuolet

Tekijät	**Kappaletta**	**Prosenttia**
Naisia	345	37 %
Miehiä	578	63 %
Yhteensä	923	100 %

[120] Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto. Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt kansalaisuuden mukaan, vakituisesti Suomessa asuvat muuttujina Rikosryhmä ja teonkuvauksen tarkenne, Vuosi, Epäillyn sukupuoli, Syylliseksi epäillyn ikä ja Tiedot. 1601 Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen 24;34a. Viitattu [23.10.2022]. Saatavilla: < https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__rpk/statfin_rpk_pxt_13jf.px/table/tableViewLayout1/>.

Jos tarkastellaan rikosten uhreja, voidaan havaita, että uhrien sukupuolijakauma ei kuitenkaan eroa muissa rikostyypeissä tyypillisestä jakaumasta, joissa miehillä on hyvin niukka enemmistö. Alla taulukossa esitetty uhrien kokonaislukumäärä on hiukan tekijöiden lukumäärää pienempi, koska joissain tuomioissa uhrin henkilöllisyys oli kokonaan salattu.

Taulukko 6. Uhrien sukupuolet

Uhrit	**Kappaletta**	**Prosenttia**
Naisia	428	47 %
Miehiä	476	53 %
Yhteensä	911	100 %

Kun tarkastellaan uhrien sukupuolijakaumaa tekijän sukupuolen mukaan, havaitaan, että miehet kohdistavat tekojaan hyvin tasaisesti molempiin sukupuoliin. Naisten tekemissä rikoksissa taas uhreista enemmistö on miehiä. Jos oletetaan, että rikosten ilmitulo on samanlaista kummallakin sukupuolella, mies joutuu kaksi kertaa todennäköisemmin naisen tekemän kunnianloukkauksen kohteeksi kuin nainen.

Taulukko 7. Uhrien sukupuolijakauma tekijän sukupuolen mukaan

Tekijä	**Uhri**	**Määrä**	**Prosenttia**
Mies	mies	286	32 %
Mies	nainen	276	31 %
Nainen	mies	191	21 %
Nainen	nainen	151	17 %

Tarkasteltaessa loukkausten tapoja havaitaan, että miehet halventavat muita selvästi useammalla eri tavalla kuin naiset. Loukkausten tavat jaettiin kunnianloukkauksissa rikostunnusmerkistön mukaisesti vihjauksiin, perättömiin väitteisiin ja muuhun halventamiseen. Tapaukset luokiteltiin sen mukaan, miten teko luettiin syyksi tuomiossa, jossa eriteltiin tunnusmerkistössä mainittu tekotapa, esimerkiksi toteamalla ”X on näin toimien muutoin halventanut Y:tä ja on siten syyllistynyt kunnianloukkaukseen”. Yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä teot jaettiin myös tunnusmerkistön mukaan tiedon paljastamiseen ja vihjauksiin. Sen lisäksi erilaiset seksuaalissävytteisten kuvien ja videoiden jakamien erottui selkeästi omana tekoryhmänään, jolloin se luokiteltiin erikseen. Keskeinen havainto oli, että naisten teoista suurin osa oli perättömiä väitteitä, kun taas miehillä yleisimmät tekotavat eli perättömät väitteet ja muut halventamiset olivat melkein yhtä yleisiä toisiinsa nähden.

Edita Publishing Oy 2023

Taulukko 8. Loukkausten tavat tekijän sukupuolten mukaan

Loukkauksen tapa	Tekijä nainen	Prosenttia	Tekijä mies	Prosenttia
Vihjaus	7	2 %	15	3 %
Perätön väite	212	63 %	247	44 %
Muu halventaminen	92	27 %	223	40 %
Tiedon paljastaminen yksityiselämästä	22	7 %	34	6 %
Vihjaus yksityiselämästä	0	0 %	4	1 %
Seksikuva tai -video	3	1 %	38	7 %
Yhteensä	336	100 %	561	100 %

Kun tarkastellaan sekä tekijän että uhrin sukupuolta, kiinnittyy huomio siihen, että sekä miehet että naiset kohdistavat naisiin suhteessa enemmän muita halventamisia verrattuna miehiin. Miesten kohdistaessa loukkauksia toisiin miehiin tekotapana on useimmiten perätön väite. Naisten kohdistaessa loukkauksia miehiin korostuu tämä tekotapa huomattavasti enemmän, sen ollen selkeä enemmistö kaikista kunnianloukkauksista, joissa tekijä on nainen ja uhri mies. Toinen huomionarvioinen, vaikkakin määrällisesti vähäinen ilmiö oli, että erilaisten seksuaalissävytteisten kuvien levittäminen oli lähes täysin miesten naisiin kohdistama tekotapa.

Tekotapoja voidaan tarkastella laajemmin tekemällä sisältöanalyysiä tuomioista. Luokittelimme rikokset tarkemmin sen mukaan, miten ne oli toteutettu. Rikosväitteet luokiteltiin rikoslajin mukaan seksuaali-, väkivalta-, omaisuus-, talous- ja muihin rikoksiin. Väite luokiteltiin muuksi paheksuttavaksi teoksi, jos rikoksentekijä väitti uhrin tehneen jotain, mitä pidetään paheksuttavana, mutta mikä ei kuitenkaan ole rikollista. Tällainen väite saattoi liittyä esimerkiksi epäasialliseen käytökseen, työtehtävien laiminlyöntiin tai julkiseen valehteluun jossain asiassa. Väite henkilökohtaisesta ominaisuudesta liittyi yksilön ruumiilliseen tai henkiseen ominaisuuteen, kuten mielenterveyshäiriöön, sukupuolitautiin, alkoholismiin tai pedofiliaan. Olosuhteisiin liittyvä väite liittyi sellaisiin henkilön olosuhteisiin, joita kaksi aiempaa eivät kattaneet. Tällaisia olivat esimerkiksi väite asunnottomuudesta tai väite siitä, että henkilön lapset on otettu huostaan. Muut halventamiset kattoivat sellaisia tekoja, jotka eivät olleet väitteitä, kuten kasvoille sylkemistä, tiettyjä seksuaalisia halventavia tekoja ja tahraavien asioiden heittämistä ihmisten päälle. Jos yhdessä rikoksessa on useita tekotapoja, luokiteltiin jokainen tekotapa erillisenä tapauksena.

Taulukko 9. Loukkausten tavat uhrin ja tekijän sukupuolen mukaan

Tekijä	Mies		Mies		Nainen		Nainen	
Uhri	Mies		Nainen		Mies		Nainen	
Vihjaus	9	3 %	6	2 %	3	2 %	3	2 %
Perätön väite	148	53 %	93	34 %	133	72 %	79	53 %
Muu halventaminen	98	35 %	124	46 %	32	17 %	58	39 %
Tiedon paljastaminen yksityiselämästä	22	8 %	12	4 %	13	7 %	9	6 %
Vihjaus yksityiselämästä	1	0 %	3	1 %	0	0 %	0	0 %
Seksikuva tai -video	2	1 %	32	12 %	3	2 %	0	0 %
Yhteensä	280		270		184		149	

Kun tarkastellaan tekotapoja tarkemmin, huomataan merkittäviä eroja sukupuolten välillä. Väitteet rikoksen tekemisestä olivat erittäin yleisiä, jolloin ne jaettiin omiksi muuttujikseen seuraavasti: seksuaalirikokset, väkivaltarikokset, omaisuusrikokset[121] ja talousrikokset[122] ja muut rikokset. Tämän lisäksi perättömät väitteet jaoteltiin sen mukaan, koskivatko ne henkilön tekoa, ominaisuutta[123] vai olosuhdetta[124]. Yksityiselämää loukkaavan tiedon osalta muuttujat olivat vastaavia, mutta ne koskivat levitettyä tietoa. Tämän lisäksi seksuaalissävytteiset kuvat ja videot olivat omana ryhmänään.

Miesten esittäessä perättömiä väitteitä toisistaan korostuivat muut kuin seksuaali- ja väkivaltarikosväitteet verrattuna tilanteisiin, joissa naiset esittivät perättömiä väitteitä miehistä. Miesten kohdistaessa kunnianloukkauksia naisiin korostuivat erityisesti muut halventamiset eli erilaiset solvaukset. Rikosväitteet taas jäivät näissä tilanteissa pääsääntöisesti vähemmälle, kun taas erilaiset väitteet paheksuttavista teoista ja henkilöön liittyvistä seikoista korostuivat. Naisten miehiin kohdistamissa rikoksissa taas korostuivat erilaiset väitteet väkivalta- ja seksuaalirikoksista. Naisten naisiin kohdistamissa teoissa korostui, kuten miehilläkin, muu halventaminen. Naiset myös kohdistivat toisiin naisiin rikosväitteitä suhteessa useammin kuin miehet naisiin. Tätä tosin vääristää se, että miehillä yleinen tekotapa eli seksuaalissävytteisten kuvien ja/tai videoiden jakaminen pienentää kaikkien muiden tekotapojen suhteellista osuutta. Jos nämä jätetään pois arvioinnista, muun halventamisen prosenttiosuudet ovat 21 ja 31 %, jotka ovat jonkin verran lähempänä toisiaan. Naisten perättömistä väitteistä suhteellisesti suurempi osa kohdistuu väitteisiin erilaisista paheksuttavista teoista.

Taulukko 10. Loukkausten tavat tarkemmin uhrin ja tekijän sukupuolen mukaan

Tekijä	**Mies**		**Mies**		**Nainen**		**Nainen**	
Uhri	**Mies**		**Nainen**		**Mies**		**Nainen**	
Syrjintä	13	5 %	9	3 %	5	3 %	8	5 %
Väite rikoksesta (seksuaali)	36	13 %	4	1 %	45	24 %	2	1 %
Väite rikoksesta (väkivalta)	16	6 %	6	2 %	27	14 %	6	4 %
Väite rikoksesta (omaisuus)	17	6 %	12	4 %	13	7 %	12	8 %
Väite rikoksesta (talous)	13	5 %	4	1 %	4	2 %	6	4 %
Väite rikoksesta (muu)	25	9 %	12	4 %	8	4 %	10	7 %
Väite muusta paheksuttavasta teosta	23	8 %	31	11 %	25	13 %	24	16 %
Väite henkilökohtaisesta ominaisuudesta	33	12 %	19	7 %	12	6 %	16	11 %
Väite olosuhteista	5	2 %	10	4 %	4	2 %	6	4 %
Muu	77	27 %	112	41 %	25	13 %	47	32 %
Tieto rikoksesta (seksuaali)	6	2 %	0	0 %	1	1 %	0	0 %
Tieto rikoksesta (väkivalta)	1	0 %	1	0 %	2	1 %	0	0 %
Tieto rikoksesta (omaisuus)	4	1 %	0	0 %	2	1 %	1	1 %

[121] RL 28 ja 31 -luvut.
[122] RL 29, 30 ja 36 -luvut.
[123] Seksuaalinen suuntautuminen, sukupuolitauti, päihderiippuvuus, mielenterveysongelma ja muut vastaavat.
[124] Lasten huoltajuuden menetys, työn menetys ja muut vastaavat.

Tieto rikoksesta (talous)	1	0 %	0	0 %	1	1 %	0	0 %
Tieto rikoksesta (muu)	3	1 %	0	0 %	1	1 %	0	0 %
Tieto muusta paheksuttavasta teosta	3	1 %	1	0 %	4	2 %	1	1 %
Tieto henkilökohtaisesta ominaisuudesta	1	0 %	2	1 %	4	2 %	3	2 %
Tieto olosuhteista	2	1 %	6	2 %	1	1 %	5	3 %
Seksikuva tai -video	2	1 %	41	15 %	3	2 %	1	1 %
Yhteensä	281		270		187		148	

Tekopaikat luokiteltiin seuraavasti: sosiaalinen media, muu internet, suljettu henkilöpiiri[125], avoin henkilöpiiri,[126] työpaikka, joukkotiedotusväline ja viranomaismenettely. Tekopaikkoja tarkasteltaessa voidaan havaita, että naisten tekemissä rikoksissa sosiaalinen media oli merkittävässä roolissa. Myös miehillä tämä oli merkittävä tekopaikka, mutta miehillä korostuivat naisiin nähden myös muut internet-kanavat, kuten erilaiset videosivustot, blogit ja keskustelupalstat. Toinen mielenkiintoinen havainto oli, että työpaikka korostui tekopaikkana silloin, kun tekijän ja uhrin sukupuoli oli sama. Viranomaismenettely, kuten lastensuojeluilmoituksen tekeminen, taas oli tyypillinen loukkaustapa silloin, kun osapuolten sukupuoli oli eri. Näistä tapauksista merkittävä osa, 35 %, liittyi entiseen parisuhteeseen ja huoltajuusriitoihin. Miehet tekivät rikoksia naisia useammin avoimen henkilöpiirin näköpiirissä, erityisesti julkisilla paikoilla.

Taulukko 11. Loukkausten tekopaikat

Tekijä	**Mies**		**Mies**		**Nainen**		**Nainen**	
Uhri	**Mies**		**Nainen**		**Mies**		**Nainen**	
Some	75	27 %	62	23 %	62	33 %	46	30 %
Internet muuten	35	12 %	30	11 %	9	5 %	10	7 %
Suljettu henkilöpiiri	51	18 %	59	22 %	45	24 %	33	22 %
Työpaikka	38	14 %	25	9 %	10	5 %	22	15 %
Avoin henkilöpiiri	61	22 %	69	26 %	34	18 %	30	20 %
Joukkotiedotusväline	7	2 %	5	2 %	6	3 %	1	1 %
Viranomaismenettely	14	5 %	17	6 %	21	11 %	9	6 %
Yhteensä	281		267		187		151	

Loukkausten motiivilla kuvataan tässä tutkimuksessa teon vaikutinta sekä uhrin ja tekijän aiempaa suhdetta. Teot luokiteltiin aluksi niiden selkeän tapauskohtaisen vaikuttimen mukaan. Luokittelussa riita tarkoitti tilannetta, jossa osapuolet olivat vastakkain tuomioistuinmenettelyssä, tai tuomioistuinkelpoista riitaa. Oikeudenloukkaus taas liittyi tuomioistuinkelpoiseen menettelyyn, kuten omaisuu-

[125] Kuten taloyhtiön kokous, työpaikan sähköpostilista, Whatsapp-ryhmä, taloyhtiön ilmoitustaulu. Kriteerinä oli henkilöpiirin rajautuminen ennalta jonkin kriteerin mukaan.
[126] Kadut, yökerhot, torit, muut julkiset paikat.

den tuhoamiseen, johon ei kuitenkaan oltu päädytty, vaan kunnianloukkaus tapahtui välittömästi tämän jälkeen tai viimeistään silloin, kun tekijä sai tietää oikeudenloukkauksesta. Muu kiihtymys kävi usein ilmi tuomioista voimakkaan provosoitumisen vuoksi, koska tekijät vetosivat tähän rangaistusvastuuta vähentävänä perusteena tai kiihtymys kävi muuten ilmi tapauskuvauksesta. Teko luokiteltiin ammattiin liittyväksi, jos teko toteutettiin nimenomaan ammatissa tehtävän ja ammatin edellyttämän työsuoritteen vuoksi. Käytännössä nämä olivat lähes kokonaan poliiseihin, järjestyksenvalvojiin, vartijoihin ja sosiaalityöntekijöihin kohdistuneita tekoja. Jos mikään näistä vaikuttimista ei käynyt selkeästi ilmi, mutta tekijällä ja uhrilla oli aiempaa keskinäistä historiaa ja teon vaikutin liittyi selvästi siihen, luokiteltiin vaikutin joko entiseksi parisuhteeksi tai muuksi yhteiseksi historiaksi aiemman suhteen mukaan. Jos tällaista aiempaa suhdetta ei ollut, luokiteltiin teko sen vaikuttimen mukaan. Epäsosiaalinen käytös taas oli täysin tuntemattomaan henkilöön kohdistettu teko, jolle ei ollut mitään aikaisempaa vaikutinta, joka olisi käynyt tuomiosta ilmi. Tällaisia tekoja olivat esimerkiksi kadulla täysin tuntemattomaan ihmiseen kohdistettu rikos, kaupan kassatyöntekijän kasvoille sylkäisy ilman erityistä syytä, tai internetissä aiemmin tuntemattoman ihmisen valikoituminen vainottavaksi. Näissä tapauksissa yleisiä puolustuksia olivat erilaiset mielenterveyden häiriöt ja päihdeongelmat. Syrjinnässä taas teon motiivi liittyi tekijän etniseen taustaan, ja joskus harvoin sukupuoleen. Suuressa osassa tapauksista motiivi ei selvinnyt aineistosta.

Tarkasteltaessa loukkausten motiiveja erityisesti miehillä korostuu epäsosiaalinen käytös. Huomioitavaa oli myös, että tuomioissa ei usein käynyt ilmi motiivia niille rikoksille, joita naiset kohdistivat toisiinsa, kun taas naisten miehiin kohdistamissa rikoksissa motiivi tuli selvästi esiin yli 90 %:ssa tuomioista. Miesten ollessa uhrina oli motiivina usein oikeudenloukkaus eli uhrin tekijään aiemmin kohdistama rikos tai muu loukkaava tai paheksuttava teko. Erikoista oli, että naiset eivät juurikaan kohdistaneet miehiin rikoksia heidän ammattinsa vuoksi, mutta muutoin ammatti oli motiivina 7–10 %:ssa tapauksista. Tyypillisiä uhriksi joutuneita ammattiryhmiä olivat poliisit, vartijat, järjestyksenvalvojat ja sosiaalityöntekijät.

Taulukko 12. Loukkausten motiivit

Tekijä	**Mies**		**Mies**		**Nainen**		**Nainen**	
Uhri	**Mies**		**Nainen**		**Mies**		**Nainen**	
Kiihtymys	16	6 %	9	3 %	8	4 %	6	4 %
Syrjintä	14	5 %	10	4 %	3	2 %	7	5 %
Yhteinen historia	46	16 %	12	4 %	34	18 %	33	22 %
Entinen parisuhde	12	4 %	82	31 %	53	28 %	9	6 %
Ei tiedossa	34	12 %	41	15 %	17	9 %	34	23 %
Riita	20	7 %	10	4 %	6	3 %	11	7 %
Oikeudenloukkaus	30	11 %	6	2 %	26	14 %	5	3 %
Ammatti	29	10 %	21	8 %	6	3 %	14	9 %
Epäsosiaalinen käytös	82	29 %	79	29 %	35	19 %	31	21 %
Yhteensä	283		272		188		150	

Kunnianloukkaus on pääsääntöisesti sakolla sovitettavissa oleva rikos, joten vankeusrangaistusten määrästä ei voida vetää vahvoja johtopäätöksiä tapausten poikkeavuuden vuoksi. Vankeusrangaistuksiin johtaneet tapaukset olivat hyvin harvinaisia laadultaan. Laadullinen havainto aineistosta oli,

että kaikkein törkeimmät, myös julkisuudessa runsaasti näkyvyyttä saaneet, rikokset kohdistuivat lähes kaikki naisiin. Yksi tilastollinen havainto aineistosta oli, että naisiin kohdistettiin keskimäärin vakavampia rikoksia ainakin rangaistuksen perusteella mitattuna. Miehet tekivät myös keskimäärin vakavampia rikoksia ainakin sakkojen määrässä mitattuna.

Taulukko 13. Keskimääräiset rangaistukset

Tekijä	**Mies**	**Mies**	**Nainen**	**Nainen**		
Uhri	**Mies**	**Nainen**	**Mies**	**Nainen**	**Naiset keskimäärin**	**Miehet keskimäärin**
Sakko (päiväsakkoja)	31,6	36,4	29,1	33	31,1	34,16
Vankeus (kuukausia)	3,5	4,8	3,5	6,3	5,1	4,8

Vaikka kärsimyskorvaukset ja rangaistukset korreloivat suhteellisen heikosti korrelaatiokertoimen ollessa vain 0,38, voidaan keskimääräisessä kärsimyskorvauksessa havaita samat trendit kuin rangaistusten osalta. Naisuhreille tuomittiin maksettavaksi keskimäärin suurempia kärsimyskorvauksia ja miehet maksoivat keskimäärin suurempia kärsimyskorvauksia. Naisen ollessa uhrina teon aiheuttama kärsimys nähtiin siis keskimäärin suurempana kuin miehen ollessa uhrina. Tämä vastaa sinänsä rangaistuksista tehtyä havaintoa, että naisiin kohdistetut rikokset olivat keskimäärin vakavampia.

Taulukko 14. Keskimääräinen kärsimyskorvaus

			Tekijä	**Mies**	**Mies**	**Nainen**	**Nainen**
	Tekijä nainen	**Tekijä mies**	**Uhri**	**Mies**	**Nainen**	**Mies**	**Nainen**
Kärsimyskorvaus keskimäärin (euroa)	1265,291339	1942,669683		1428,2	2392,9	1015,5	1469,1

6 LOPUKSI

Rikollisuus on perinteisesti ollut useimmissa kulttuuripiireissä hyvin sukupuolittunut alue. Sama on havaittavissa myös 2020-luvun Suomessa. Miehet tekevät enemmistön kaikista rikoksista ja miehillä on enemmistö jokaisessa rikostyypissä. Siihen peilaten on erityisen kiinnostavaa havaita, että naisten osuus kunniaa loukkaavista rikoksista on suurempi kuin muusta rikollisuudesta tai mistään muusta tilastoidusta rikostyypistä. Ero on huomattava, sillä naisten rikollisuus muissa rikostyypeissä on hieman yli 20 %, kun taas kunnianloukkausrikoksissa osuus on lähes 40 %. Sinänsä tämä ei poikkea muissa yhteiskunnissa historiallisesti tehdystä havainnosta, että erilaisista häiritsevistä ja sanallisesti tehdyistä rikoksista naisia on tuomittu muuhun rikollisuuteen verrattuna suhteellisesti enemmän kuin miehiä. Joissain yhteiskunnissa tai historian vaiheissa tätä on selitetty naisiin vahvemmin ulottuvan sosiaalisen kontrollin seurauksena.

Suomalaisissa kunnianloukkaustuomioissa tämä ero on tuskin muodostunut tuomioistuimissa. Ero on luultavasti muodostunut oikeudenkäyntivaihetta ennen, jo rikoksen tekovaiheessa. Tuomioistuimissa miehiä ja naisia tuomittiin samanlaisista teoista samanlaiseen rangaistukseen. Miesten rangaistukset olivat tosin keskimäärin ankarampia, mutta miesten tekemät teot olivat myös keskimääräistä vakavampia ja kaikkein vakavimmat teot olivat miesten tekemiä. Tämä saattaa kertoa jossain määrin siitä, että naisten tekemät teot päätyvät matalammalla kynnyksellä tuomioistuimeen, käytännössä uhrin tekemän rikosilmoituksen johdosta. Syynä tähän on, että tuomioistuimissa käsiteltävät teot ovat pieni vähemmistö kaikista teoista, joilla toisen kunniaa loukataan erilaisilla solvauksilla ja perättömillä väitteillä. Miesten teoissa uhrit olivat tasaisemmin eri sukupuolia, kun taas naisten teoissa uhrit olivat

suhteellisesti useammin miehiä. Naisten korkeampaa osuutta kunnianloukkausrikoksissa voisikin selittää, että miehet tekevät herkemmin rikosilmoituksia naisten tekemistä kunnianloukkauksista verrattuna toisten miesten tekemiin kunnianloukkauksiin. Tätä hypoteesia ei kuitenkaan voida testata käytettävissä olevalla aineistolla. Tekopaikat ja niiden kautta todisteiden saatavuus tuskin vaikuttavat jakaumaan, koska molemmat sukupuolet tekivät suhteellisesti saman määrän rikoksia internetissä ja sosiaalisessa mediassa.

Naisten teoissa tyypillistä oli syyttää miehiä seksuaali- tai väkivaltarikoksista. Tässä kohtaa on syytä huomauttaa, että aineistossa ei juuri näy #metoo-kampanjan vaikutuksena tehtyjä syytöksiä seksuaalisesta ahdistelusta, koska merkittävä osa teoista oli tehty ennen kampanjan alkuvuotta eli vuotta 2017. Naisiin kohdistuneissa rikoksissa tyypillinen tekotapa oli sukupuolesta riippumatta muu halventaminen eli usein solvaaminen erilaisilla haukkumasanoilla. Naisten miehiin kohdistamista rikoksista näiden osuus oli hyvin vähäinen, mikä kertoo joko tekojen vähäisestä määrästä tai korkeammasta rikosilmoituskynnyksestä.

Naisten miehiin kohdistamissa rikoksissa tyypillistä oli, että tekijällä oli uhrin kanssa aiempaa historiaa esimerkiksi parisuhteen, sukulaisuuden tai muun vastaavan seikan kautta. Entinen parisuhde teon motiivina erottui myös miesten rikoksissa, mutta miesten rikoksissa korostui epäsosiaalinen käytös eli uhrin satunnainen valikoituminen. Naisten tekemissä rikoksissa korostui siis uhrin tunteminen entuudestaan. Toisaalta naisten toisiinsa kohdistamien rikosten motiivit jäivät tuomioissa poikkeuksellisen usein selvittämättä.

Vastauksena tutkimuskysymykseen *miten eri sukupuolet eroavat rikoksentekijöinä ja uhreina kunnianloukkaustuomioissa* voidaan todeta, että naiset tekevät keskimäärin lievempiä kunnianloukkauksia, mutta he päätyvät tuomioistuimeen miehiä herkemmin. Sekä naiset että miehet siis todennäköisesti tekevät naisten tekemistä kunnianloukkauksista rikosilmoituksia matalammalla kynnyksellä, mikä voi kertoa näiden tekojen korkeammaksi koetusta loukkaavuudesta, tai esimerkiksi jonkinlaisen sosiaalisen kontrollin tarpeesta, joka realisoituu nopeammin naisten tekemien tekojen kohdalla.

Ajankohtaisena kommenttina hallituksen esityksestä sukupuolen ottamisesta koventamisperusteeksi rikoslakiin voidaan kommentoida, että vaikka kunnianloukkauksessa sukupuoli on merkittävä seikka, joka määrittää sekä uhriksi että tekijäksi päätymistä, tulee muutos vaatimaan useita linjanvetoja tuomioistuimissa. Kunnianloukkausrikoksissa miesten ja naisten asema rikoksentekijänä on hyvin erilainen ja sukupuoli itsessään vaikuttaa tähän asemaan paljon. Rajanveto siihen, milloin sukupuoli muuttuu rikoslain edellyttämällä tavalla vaikuttimeksi tulee olemaan vaikea, koska tilastollisesti sukupuoli on vaikutin useissa kunnianloukkausrikoksissa, jotka ovat tekotavoiltaan hyvin sukupuolispesifejä.

Edita Publishing Oy 2023